

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การส่งเสริมวิถีประชาธิปไตย โดยใช้กระบวนการแบบร่วมมือสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านขอบดิ่ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและกรอบความคิดในการศึกษาพอสรุป ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
 - 1.1 ความหมายของประชาธิปไตย
 - 1.2 ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือ
 - 1.3 ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย
 - 1.4 หลักการประชาธิปไตย
 - 1.5 ผู้มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย
 - 1.6 ลักษณะของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
2. วิถีชีวิตประชาธิปไตย
 - 2.1 ด้านการระชาธรรม
 - 2.2 ด้านสามัคคีธรรม
 - 2.3 ด้านปัญญาธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” (Democracy) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “Demos” แปลว่า “ประชาชน” กับ “Kratos” ซึ่งแปลว่า “การปกครอง” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523, หน้า 2 อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) สำหรับในประเทศไทยนั้น กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นผู้นำคำว่า “ประชาธิปไตย” มาใช้เป็นคนแรกโดย “ประชา” หมายถึง “ประชาชน” กับ “ธิปไตย” หมายถึง “อำนาจสูงสุดของแผ่นดิน” ดังนั้น “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน” (เชาวรัตน์ ศันสยะชัย, 2525, หน้า 485 อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พ.ศ.2525 (2525, หน้า 495) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ว่าหมายถึงระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่

จากการศึกษาความหมายของประชาธิปไตย หรือ Democracy ตามแนวคิดของนักปราชญ์ นักรัฐศาสตร์ นักการศึกษา และผู้รู้ทั้งในและต่างประเทศหลายท่านสามารถนำเสนอ ดังนี้

คึกฤทธิ์ ปราโมช (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคแต่สิทธิในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประกอบด้วย การรู้จักหน้าที่ เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย คือเสรีภาพที่ต้องไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเดินทางไปไหนทางใดและความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย คือความเสมอภาคในโอกาสที่จะทำงานทุกชนิดตลอดจนเสมอภาคในการที่ก้าวออกไปในกิจการงานนั้น ๆ

สาโรช บัวศรี (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยเป็นสามสถานะ เรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย คือ

1) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ของชาติ หมายถึง การมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผลและความสามารถของมนุษย์ เทิดทูนอิสรภาพและเสรีภาพของมนุษย์

2) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง และวิธีการจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าเป็นอำนาจของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนเท่านั้น และประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้โดยการเลือกตั้งที่มีกำหนดวาระ ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

3) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ ทั้งวาจา ไม่ก้าวก่ายสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานเพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งหมด

จรรยา สุภาพ (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการเมืองการปกครองที่ให้ประชาชนปกครองตนเอง หรืออีกนัยหนึ่ง อาจหมายถึงระบบการปกครองโดยประชาชน อาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อมผ่านผู้แทนราษฎรก็ได้ การปกครองตนเองนี้ เรียกว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งประกอบด้วยหลักการขั้นมูลพื้นฐานหลายประการ คือ

1) ถือว่าบุคคลทุกคนมีคุณค่า มีความเท่าเทียมกัน
 2) มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล และสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองตนเองได้เป็นอย่างดี

3) ถือว่าบุคคลพึงมีเสรีภาพและได้รับหลักประกันในการที่จะใช้เสรีภาพนั้น
 จากการศึกษาความหมายของประชาธิปไตยของนักการศึกษาต่างประเทศเกี่ยวกับ
 ความหมายของ “ประชาธิปไตย” (จรรยา สุภาพ (อ้างใน สุกัญญา เวียงคำ, 2543)
 สามารถนำเสนอได้ดังนี้

Harold Laski (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก้อน, 2539) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง
 ความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเองรวมตลอดถึง
 ความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

C.E.Merriam (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก้อน, 2539) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นแนวคิดและ
 การปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกรวมกันของปวงชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเอง
 เป็นเครื่องนำทาง

R.M.Maciver (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก้อน, 2539) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบ
 การปกครองและวิถีชีวิตที่ถือเอาหลักเสรีภาพเป็นหลักที่สำคัญ

A.D.Linsay (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก้อน, 2539) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบ
 การปกครองอย่างหนึ่งและวิธีการในการปกครองที่เลอเลิศกว่าการปกครองแบบอื่น ๆ ตรงที่เปิด
 โอกาสให้ประชาชนดำเนินการร่วมกันแต่พร้อมกันนั้นบุคคลแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะดำรงชีวิต
 ไปตามแนวทางที่ตนปรารถนา”

จากการศึกษาความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” สามารถสรุปได้ว่าประชาธิปไตย
 เป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพเสมอ
 ภาคกัน ภายใต้อำนาจความเป็นธรรม เหตุผล เมตตาธรรม ความเคารพ ในเกียรติภูมิแห่ง
 มนุษยธรรมและมีวิถีชีวิตที่ประกอบด้วยการเคารพซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันกัน ร่วมงานและ
 ประสานงานกันตลอดจนมีเหตุผลและหาความรู้ที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกัน

ส่วนประชาธิปไตยที่นิยามไว้ในสารานุกรมต่าง ๆ มีความหมายดังนี้ (กรมวิชาการ,
 2541, หน้า 19 – 20)

สารานุกรมบริเทนนิกา (Encyclopedia Britannica) บันทึกว่าประชาธิปไตย คือ
 การปกครองโดยรัฐบาลรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานจากแนวความคิดในการปกครองตนเอง
 ของประชาชน และในปัจจุบันเป็นสถาบันที่เป็นผู้แทนจากการเลือกตั้งโดยเสรีของประชาชน
 มีหน้าที่ดูแลความทุกข์สุขของประชาชนหรือเป็นชีวิตของประชาชนรูปแบบหนึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ
 ห้องสมุดงานวิจัย
 วันที่..... - 7 พ.ย. 2555
 เลขทะเบียน..... 250672
 เลขเรียกหนังสือ.....

ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักการในความเสมอภาคกันของแต่ละบุคคล หลักการเสมอภาคกันในด้านสิทธิเท่าเทียมในการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคลทั้งด้านเสรีภาพ ด้านความคิดและการแสดงออกซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ส่วนสารานุกรมอเมริกัน (Encyclopedia Americana) นิยามว่า ประชาธิปไตยมีหลายความหมาย แต่ในปัจจุบันจะหมายถึงอำนาจการปกครองสูงสุดซึ่งเป็นของประชาชนสำหรับแนวทางจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์เพื่อกำหนดความหมายของประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อม ขึ้นอยู่กับการให้ความไว้วางใจจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นแนวคิดทางประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เมื่อนำไปใช้แม้ว่าบางครั้งจะมีการนำไปใช้ในความหมายหรือการปฏิบัติที่ผิดเพี้ยนไปบ้างก็ตาม

จากแนวคิดที่หลากหลายดังกล่าวนี้ พอจะสรุปความหมายของประชาธิปไตยได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นระบบการเมืองหรือการปกครอง ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน
2. ลักษณะที่เป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์โดยประชาชน ต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย เสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพ
3. ลักษณะที่เป็นบุคลิกภาพหรือวิถีชีวิตของบุคคลในการปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน

ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือ

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนแบบร่วมมือ ดังนี้

อาร์ชท และนิวแมน (Artzt and Newman) (อ้างใน พิพัฒน์ ไชยกุล, 2546) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีที่ผู้เรียนทำการแก้ปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมายสมาชิกทุกคนจึงช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้เกิดการเรียนรู้และแก้ปัญหาครูไม่ใช่เป็นแหล่งความรู้ที่คอยป้อนแก่นักเรียนแต่จะมีบทบาทเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือจัดหาและชี้แนะแหล่งข้อมูลในการเรียน ตัวนักเรียนเองจะเป็นแหล่งความรู้ซึ่งกันและกันในกระบวนการเรียนรู้

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson) (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นการเรียนที่จัดขึ้น โดยการคละกันระหว่างนักเรียน

ที่มีความสามารถต่างกันนักเรียนทำงานร่วมกันและช่วยเหลือกันเพื่อให้กลุ่มของตนประสบความสำเร็จในการเรียน

สลาวิน (Slavin) (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีสอนที่นำไปประยุกต์ใช้ได้หลายวิชาและหลายระดับชั้น โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยโดยทั่วไปมีสมาชิก 4 คน ที่มีความสามารถแตกต่างกันเป็นนักเรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน นักเรียนในกลุ่มที่ต้องเรียนและรับผิดชอบงานกลุ่มร่วมกัน นักเรียนจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อเพื่อนสมาชิกในกลุ่มทุกคนประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายร่วมกัน จึงทำให้นักเรียนช่วยเหลือซึ่งพากัน และสมาชิกในกลุ่มจะได้รับรางวัลร่วมกัน เมื่อกลุ่มทำคะแนนได้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ และในความสำเร็จของกลุ่มทั้ง โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน คนที่เรียนเก่งจะช่วยเหลือ คนที่อ่อนกว่าสมาชิกในกลุ่ม ไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ หมายถึง วิธีสอนแบบหนึ่ง โดยกำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันทำงานพร้อมกันเป็นกลุ่มขนาดเล็ก โดยทุกคนมีความรับผิดชอบงานของตนเอง และงานส่วนรวมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กันและกันมีทักษะการทำงานกลุ่ม เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดความพอใจอันเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มร่วมมือ

ประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือ

การเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะทำให้มีทักษะในการทำงานกลุ่ม ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson) (อ้างใน สุกัญญา เวียงคำ, 2543) กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือไว้ สรุปได้ 9 ประการ ดังนี้

1. นักเรียนเก่งที่เข้าใจคำสอนของครูได้ดี จะเปลี่ยนคำสอนของครูเป็นภาษาพูดของนักเรียน แล้วอธิบายให้เพื่อนฟังได้และทำให้เพื่อนเข้าใจได้ดีขึ้น
 2. นักเรียนที่ทำหน้าที่อธิบายบทเรียนให้เพื่อนฟัง จะเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น
 3. การสอนเพื่อนเป็นการสอนแบบตัวต่อตัวทำให้นักเรียน ได้รับความเอาใจใส่ และมีความสนใจมากยิ่งขึ้น
 4. นักเรียนทุกคนต่างก็พยายามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะครูคิดคะแนนเฉลี่ยของทั้งกลุ่มด้วย
 5. นักเรียนทุกคนเข้าใจดีว่าคะแนนของตน มีส่วนช่วยเพิ่มหรือลดค่าเฉลี่ยของกลุ่ม ดังนั้น ทุกคนต้องพยายามปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จ
 6. นักเรียนทุกคนมีโอกาสดูฝึกทักษะทางสังคมมีเพื่อนร่วมกลุ่มและเป็นการเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากเมื่อเข้าสู่ระบบการทำงานอันแท้จริง
 7. นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม เพราะในการปฏิบัติงานร่วมกันนั้น ก็ต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน หรือคะแนนของกลุ่มดีขึ้น
 8. นักเรียนเก่งจะมีบทบาททางสังคมในชั้นมากขึ้น เขาจะรู้สึกว่าเขาไม่ได้เรียนหรือหลบไปท่องหนังสือเฉพาะตน เพราะเขาต้องมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย
 9. ในการตอบคำถามในห้องเรียน หากตอบผิดเพื่อนจะหัวเราะ แต่เมื่อทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าหากตอบผิดก็ถือว่าผิดทั้งกลุ่ม คนอื่น ๆ อาจจะทำให้ความช่วยเหลือบ้าง ทำให้นักเรียนในกลุ่มมีความผูกพันกันมากขึ้น
- บาร์ดี (Baroody) (อ้างใน สุกัญญา เวียงคำ, 2543) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่สำคัญของการเรียนแบบร่วมมือไว้ ดังนี้
1. การเรียนแบบร่วมมือช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เนื้อหาได้ดี
 2. การเรียนแบบร่วมมือช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการแก้ปัญหา และการให้เหตุผล แนวทางในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและช่วยให้เกิดการช่วยเหลือกัน ในกลุ่มเพื่อน 5 แนวทาง คือ
1. การอภิปรายร่วมกันกับเพื่อนในกลุ่มย่อยให้นักเรียน ได้แก้ปัญหาโดยคำนึงถึงบุคคลอื่น ซึ่งช่วยให้นักเรียน ได้ตรวจสอบและปรับปรุงแนวคิดและคำตอบ
 2. ช่วยให้เข้าใจปัญหาของแต่ละคนในกลุ่ม เนื่องจากพื้นฐานความรู้ของแต่ละคน ต่างกัน

3. นักเรียนเข้าใจการแก้ปัญหาจากการทำงานกลุ่ม
4. การเรียนแบบร่วมมือส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง
5. การเรียนแบบร่วมมือส่งเสริมทักษะทางสังคมและทักษะการสื่อสาร

อาเรนด์ส (Arends) (อ้างใน สุกัญญา เวียงคำ, 2543) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือไว้สรุปได้ 5 ประการ ดังนี้

1. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเรียนแบบร่วมมือนี้เป็นการเรียนที่จัดให้นักเรียนได้ร่วมมือกันเรียนเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 2 - 6 คน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเรียนร่วมกัน นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและแสดงออกตลอดจนลงมือกระทำอย่างเท่าเทียมกัน มีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น นักเรียนที่เก่งช่วยนักเรียนที่ไม่เก่ง ทำให้นักเรียนที่เก่งมีความรู้สึกภาคภูมิใจ รู้จักสละเวลาและช่วยให้เข้าใจในเรื่องที่ดื้อขึ้น ส่วนนักเรียนที่ไม่เก่งก็จะซาบซึ้งในน้ำใจเพื่อน มีความอบอุ่น รู้สึกเป็นกันเอง กล้าซักถามในข้อสงสัยมากขึ้น จึงง่ายต่อการทำความเข้าใจในเรื่องที่เรียนที่สำคัญในการเรียนแบบร่วมมือนี้คือ นักเรียนในกลุ่มได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน จนกระทั่งสามารถหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุดได้ ถือว่าเป็นการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ช่วยให้ความรู้ที่ได้รับเป็นความรู้ที่มีความหมายต่อนักเรียนอย่างแท้จริง จึงมีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น
2. ด้านการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การเรียนแบบร่วมมือเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีภูมิหลังต่างกันได้มาทำงานร่วมกัน ฟังพียงซึ่งกันและกัน มีการรับฟังความคิดเห็นกัน เข้าใจและเห็นใจสมาชิกในกลุ่ม ทำให้เกิดการยอมรับกันมากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะส่งผลให้มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ในสังคมมากขึ้น
3. ด้านทักษะในการทำงานร่วมกันให้เกิดผลสำเร็จที่ดีและการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม การเรียนแบบร่วมมือช่วยปลูกฝังทักษะในการทำงานเป็นกลุ่มทำให้นักเรียนไม่มีปัญหาในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและส่งผลให้งานกลุ่มประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกัน ทักษะทางสังคมที่นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้แก่ ความเป็นผู้นำ การสร้างความไว้วางใจกัน การตัดสินใจ การสื่อสาร การจัดการกับข้อขัดแย้ง ทักษะเกี่ยวกับการจัดกลุ่มสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นต้น
4. ด้านทักษะการร่วมมือกันแก้ปัญหา ในการทำงานกลุ่มสมาชิกกลุ่มจะได้รับความเข้าใจในปัญหาร่วมกัน จากนั้นก็ระดมความคิดช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา เมื่อทราบสาเหตุของปัญหาสมาชิกในกลุ่มก็จะแสดงความคิดเห็นเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาก็อภิปรายให้เหตุผลซึ่งกันและกันจนสามารถตกลงร่วมกันได้ว่า จะเลือกวิธีการใดในการแก้ปัญหา

จึงเหมาะสมพร้อมกับลงมือร่วมกันแก้ปัญหาตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ตลอดจนทำการประเมินกระบวนการแก้ปัญหาของกลุ่มด้วย

5. ด้านการทำให้รู้จักและตระหนักในคุณค่าของตนเอง ในการทำงานกลุ่มสมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน การที่สมาชิกในกลุ่มยอมรับในความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน ย่อมทำให้สมาชิกในกลุ่มนั้นมีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองและคิดว่าตนเองมีคุณค่าที่สามารถช่วยให้กลุ่มประสบผลสำเร็จได้

กรมวิชาการ (2543, หน้า 45-46) กล่าวถึง ประโยชน์ที่สำคัญของการเรียนแบบร่วมมือสรุปได้ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพราะทุก ๆ คนร่วมมือในการทำงานกลุ่มทุก ๆ คน มีส่วนร่วมเท่าเทียมกันทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียน
2. ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสคิด พูด แสดงออก แสดงความคิดเห็นลงมือกระทำอย่างเท่าเทียมกัน
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น เด็กเก่งช่วยเด็กที่เรียนไม่เก่ง ทำให้เด็กเก่งภาคภูมิใจ รู้จักใช้เวลา ส่วนเด็กอ่อนเกิดความซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน
4. ทำให้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การร่วมคิด การระดมความคิด นำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกันเพื่อหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุดเป็นการส่งเสริมให้ช่วยกันคิดหาข้อมูลให้มาคิดวิเคราะห์และเกิดการตัดสินใจ
5. ส่งเสริมทักษะทางสังคม ทำให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวในการอยู่ร่วมกันด้วยอย่างมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกันและกัน
6. ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

จากการศึกษาประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการเรียนแบบร่วมมือต่อผู้เรียน มีทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและการทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพราะการเรียนแบบร่วมมือในห้องเรียนเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหาซึ่งจะทำให้ให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในการช่วยพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยนั้นเป็นทั้งระบบการปกครอง ระบบการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และการดำเนินชีวิตในความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐบาลของประเทศนั้น ๆ หรือประชาชนกับประชาชนในสังคม ทั้งนี้แม้แต่ชุมชนต่อชุมชนต่าง ๆ

การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้รับการยอมรับว่า เป็นระบอบการปกครองประเทศที่พึงประสงค์ เพราะเป็นระบอบการปกครองที่ยึดหลักการที่ว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ และเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองตนเอง ประชาชนจะใช้อำนาจของตน

ซึ่งนักวิชาการ นักการศึกษาและนักรัฐศาสตร์ได้อธิบายลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

ธานินทร์ กรัยวิเชียร (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก่อน, 2539) ได้ให้ความหมายประชาธิปไตยในแง่การเมือง หมายถึง ระบอบการปกครองประเทศระบอบหนึ่งซึ่งเป็นการปกครองประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน ในแง่ของศีลธรรม ระบอบประชาธิปไตยมีหลักการที่มีรากฐานสืบเนื่องมาจากศีลธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยเคารพในความเป็นธรรม (Justice) และเหตุผล (Reason) เมตตาธรรม (Compassion) ความศรัทธาในมนุษยชาติ (Faith in Man) ความเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษยชน (Human Dignity)

กมล ทองธรรมชาติ (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ให้ความหมายประชาธิปไตยว่า หมายถึง การปกครองที่ถือเสียงข้างมากเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ โดยมีกฎหมายหรือข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งสภานิติบัญญัติตราขึ้นโดยรัฐบาลจะเป็นผู้วางรายละเอียดในการปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ ใช้บังคับกับบุคคลทั้งหมด

ชยอนันต์ สมุทรวณิช (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า หมายถึง อุดมการณ์ซึ่งประกอบด้วยการมีศรัทธาในความสามารถในสติปัญญา การมีศรัทธาในความสามารถที่จะไฝ่หาเหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจ ความเชื่อในความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและทางการเมือง ความเชื่อในอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลที่เกิดจากตัวแทนของประชาชน ความเชื่อในสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมและมีความเคารพในความคิดเห็นและการตัดสินใจของมติของคนส่วนมาก

เรนนี่ (Renney) (อ้างใน วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, 2523) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่าเป็นรูปการปกครองรูปแบบหนึ่งซึ่งจัดระบบการปกครองตามหลักการใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty)
2. หลักแห่งความเสมอภาคทางการเมือง (Political Equality)
3. หลักการที่ว่าจะต้องปรึกษาความเห็นของประชาชน (Popular consultation)
4. หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก (Majority Rule)

นอกจากนี้ เอนไซโคลพีเดีย บริทานิกา (Encyclopedia Britannica, อ้างใน ประพนอม เดชชัย, 2536) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ดังนี้ คือ ประชาธิปไตยเป็นวิธีการปกครองวิธีหนึ่ง ซึ่งมีรากฐานมาจากการปกครองด้วยประชาชนโดยตรง ส่วนในทางปฏิบัตินั้น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลคณะหนึ่งทำหน้าที่ปกครองไปตามระเบียบแบบแผนต่าง ๆ อันได้แก่ รัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐบาลคณะดังกล่าวนี้ต้องได้รับการเลือกตั้งอย่างอิสระ โดยประชาชนและเป็นสถาบันที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของประชาชนและต้องรับผิดชอบในผลงานของตนต่อประชาชน

วิสุทธ์ โภชิตแทน (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้สรุปไว้ว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตยจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. ความมีเหตุผลหรือการกระทำที่มีเหตุผล
2. การเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งการเคารพในความเป็นมนุษย์และความสามารถของกันและกัน
3. การตกลงกันด้วยการถกเถียง ประนีประนอมและอดกลั้นในความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
4. การดำเนินชีวิตอย่างเสรีภาพภายใต้กฎหมายและไม่ถูกแทรกแซงอย่างไม่จำเป็นโดยรัฐบาล

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก้อน, 2539) ได้ให้ความสำคัญกับความหมายประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตเป็นอันดับแรก โดยกล่าวว่าอุดมการณ์ที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ประเทศหนึ่ง ๆ เป็นประชาธิปไตยและการนำเอาอุดมคตินั้น มาวางเป็นหลักกำหนดรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็อาจมีอยู่เพียงรูปแบบ แต่ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ปราศจากเสี้ยวซึ่งปัจจัยที่สาม คือการที่คนในสังคมมีการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นมีวิถีชีวิต (Ways of Life) ที่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ โดยประชาชนจะต้องมีจิตใจ มีค่านิยม มีบุคลิกภาพ มีการกระทำที่เป็นประชาธิปไตย

เขาวรัตน์ ศันสยะวิชัย (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) เสนอความหมายประชาธิปไตยตามที่สนะของนักการเมืองการปกครองหลายท่านดังนี้

ลินคอล์น (Abraham Lincoln) “ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน”

อริสโตเติล (Aristotle) “ประชาธิปไตยคืออำนาจสูงสุดที่อยู่ในมือของประชาชน เจ้าคาราผู้นี้เชื่อว่า ประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ปลอดภัยที่สุด”

เฮอริเรียน (Charles E. Herrihan) “ประชาธิปไตยมิใช่สูตรสมการและมิใช่แผนของการจัดองค์การใด ๆ แต่เป็นแนวทางแห่งความคิดและการกระทำอันมีเจตนารมณ์เพื่อส่วนรวม โดยได้รับการสนับสนุนจากแรงผลักดันและความหมายจากมติมหาชน”

แลสเวล (Harold D. Lasswell) “ประชาธิปไตยได้แก่สังคมของบุคคลที่มีความเคารพ นับถือซึ่งกันและกัน

ฮาโรล แลสกี (Harold Laski) “หัวใจของความคิดแห่งประชาธิปไตยได้แก่ ความพยายามของมนุษย์ที่จะยืนยันความยิ่งใหญ่ของตน และหาทางขจัดอุปสรรคอันเป็นเครื่องกีดขวางการไปสู่จุดหมายปลายทาง”

ไบรส์ (Lord Bryce) “ประชาธิปไตยคือการปกครองที่มีเสียงส่วนใหญ่มีอำนาจสูงสุด เสียงส่วนใหญ่คือจำนวนบุคคลสามในสี่ทั้งหมด ซึ่งจะทำให้พลังมวลชนได้สัดส่วนกับคะแนนเสียงของเขา”

รูสโซ (Rousseau) “การปกครองระบอบประชาธิปไตยราษฎรมีสិทธิปกครองตนเอง บุคคลอื่นนอกจากราษฎรไม่มีสิทธิไม่”

จากแนวคิดดังกล่าว เซาว์วรัตน์ ศันสยะวิชัย (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้สรุปว่าประชาธิปไตยเป็นของประชาชน เป็นสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็น ระบบการปกครองที่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนมากที่สุด ซึ่งยังไม่มี ระบบการปกครองใดจะดีเทียบเท่าการปกครองระบบประชาธิปไตย

สาโรช บัวศรี (อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528, หน้า 32) ได้สรุปความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยในแง่ของกระบวนการศึกษาว่าหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนยึดมั่นในคาวะธรรม สามัคคีธรรมและ ปัญญาธรรม โดยที่ทุก ๆ คนร่วมกันรับผิดชอบ นับถือและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ใช้ปัญญา เป็นหลักในการทำงานและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ให้หลง นับถือในเรื่องที่เสียหาย ทุกคนร่วมมือกันแบ่งปันกันและประสานงานกันเพื่อการแก้ไขปัญหา ให้ลุล่วงไปได้ และทำให้ทุกคนได้เจริญเติบโตและก้าวหน้าไปตามอัธภาพซึ่งอาจจะแยกแยะ ความหมายของประชาธิปไตยในแง่นี้ออกเป็น 3 คุณลักษณะ คือ

1. มีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่งหรือเคารพระชน คือทุกคนจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งกาย วาจาและความคิด ทุกคนย่อมเคารพในความคิดของผู้อื่น ทุกคนย่อมแสดงความคิดเห็นออกมาโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น ให้โอกาสและเคารพความคิดเห็นของทุกคนรวมถึงการเคารพในสถาบันสำคัญของประเทศ เช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2. มีการแบ่งปันกัน ร่วมงานกันและประสานงานกัน หรือสามัคคีธรรม คือการทำงานร่วมกันโดยใครคนหนึ่งนั้นก็แบ่งงานนั้นไปทำโดยไม่บายเบี่ยงหรือหลีกเลี่ยง ร่วมมือกันทำตามอัธยาศัยและประสานงานกันหมดโดยทำตามที่ได้ตกลงกันตามแผนที่วางไว้ให้ลุล่วงไปด้วยดี

3. มีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา หรือปัญญาธรรม คือการมีเหตุผลในการทำงาน การค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน

จรรยา สุภาพ (อ้างใน สุกัญญา เวียงคำ, 2543) ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง ระบบการเมืองการปกครองที่ให้ประชาชนได้ปกครองตนเองหรืออีกนัยหนึ่งอาจหมายถึง การปกครองโดยประชาชนซึ่งอาจเป็นทางตรง หรือทางอ้อมโดยผ่านผู้แทนราษฎรก็ได้

การปกครองตนเองนี้เรียกว่า ประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยหลักการขั้นมูลฐานหลายประการ กล่าวคือ

1. ถือว่าบุคคลทุกคนมีคุณค่าและมีความเท่าเทียมกัน
2. มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล และสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองตนเองได้เป็นอย่างดี
3. ถือว่าบุคคลพึงมีเสรีภาพ และได้รับหลักประกันในการที่จะมีและใช้เสรีภาพนั้น

ดิวี่ (Dewey) (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า ประชาธิปไตยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือแบบการปกครอง และแบบวิถีการดำเนินชีวิต โดยให้ความเห็นว่าแบบที่สองนี้มีความสำคัญกว่าแบบแรกเพราะว่าแบบวิถีการดำเนินชีวิตนี้ จะส่งผลให้การปกครองสมบูรณ์ขึ้นและประสบผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นและยัง ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย

ในรูปแบบวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (Human Relationship) 3 ประการด้วยกัน คือประการแรก คือการเคารพซึ่งกันและกัน (Respect for Individual) ได้แก่ การเคารพสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน การเคารพในความคิดและการกระทำของผู้อื่น การแสดงความคิดเห็นและการกระทำออกมาโดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น ประการที่สอง คือการแบ่งปัน การร่วมมือและประสานงานกัน (Sharing Participating and Co-operating) ได้แก่ การอาสารับทำงานตามความสามารถ การมีความร่วมมือกันทำตามอัธยาศัย การประสานงานกัน การทำตามมติของส่วนรวมที่ได้วางแผนร่วมกัน ประการที่สาม

คือมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (Faith in the Method of Intelligence) ได้แก่ การทำงานหรือกิจกรรมใด ๆ ด้วยความรอบคอบและใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (The Scientific Method)

จากความหมายของประชาธิปไตย ตามทัศนะของบุคคลต่าง ๆ ทั้งในด้านระบอบการปกครองและด้านการจัดการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึงระบอบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพเสมอภาคเท่าเทียมกันและมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยการเคารพซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปัน ร่วมงานและประสานงานกัน ตลอดจนมีเหตุผลและหาความรู้ที่ถูกต้องในการทำงาน

หลักการและความสำคัญของประชาธิปไตย

จากความหมายและลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยจะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ กล่าวได้ว่าประชาธิปไตยมีฐานะเป็นรูปแบบของการปกครองของอุดมการณ์ วิถีชีวิตที่อยู่บนรากฐานเดียวกันคือ หลักของประชาธิปไตย นักการศึกษา นักรัฐศาสตร์ และนักวิชาการหลายท่านได้เสนอหลักพื้นฐานของประชาธิปไตยไว้แตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2541, หน้า 4 – 6) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

1. หลักความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ และเท่าเทียมกันในฐานะที่แต่ละคนเป็นสมาชิกของสังคมเช่นเดียวกัน ได้แก่ ความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคในทางการเมือง และความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ
2. หลักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ หมายถึง อำนาจหรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้แก่บุคคลที่เป็นประชากรของรัฐ โดยที่สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ควบคู่กัน ไม่มีใครมีสิทธิและเสรีภาพโดยไม่มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และไม่มีใครมีหน้าที่โดยไม่มีสิทธิเสรีภาพ ฉะนั้นทุกคนจึงควรศึกษาให้รู้ว่าตนเองมีสิทธิและหน้าที่อย่างไร โดยทั่วไปสิทธิเสรีภาพของบุคคลอาจถูกจำกัดขอบเขตโดยกฎหมาย แต่สิทธิเสรีภาพบางอย่างซึ่งเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐจะต้องให้การรับรอง ได้แก่ สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิเสรีภาพในทางการเมือง สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ
3. หลักนิติธรรม หมายถึง การยึดถือกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ กติกาของประเทศ หรือการให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การรักษาประโยชน์ส่วนรวมเพื่อความถูกต้องสงบเรียบร้อยและยุติธรรม ซึ่งสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคใด ๆ จะไม่เป็นจริง หากไม่มี

กฎหมายเป็นหลักประกันคุ้มครอง อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

4. หลักการยอมรับเสียงข้างมาก หมายถึง การที่ทุกสังคมมีคนอยู่ร่วมกันมาก ๆ ย่อมต้องมีความขัดแย้งซึ่งความขัดแย้งอาจจะระงับได้ด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ในระบอบประชาธิปไตย ยังได้นำวิธีการตกลงกันโดยเสียงข้างมากมาใช้ในการยุติปัญหาโดยไม่ละเมิดสิทธิของเสียงส่วนน้อย

5. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึง การปกครองต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน รัฐคือกลุ่มบุคคลซึ่งได้รับการเลือกจากประชาชนมาทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองประเทศ รัฐที่ดีจึงต้องเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน และจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชน

6. หลักแห่งการใช้เหตุผล หมายถึง การอาศัยหลักความเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถและมีสติปัญญาในการดูแลและการปกครองตนเอง สามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับตนเองและสังคมได้ ไม่ใช่กำลังหรือความรุนแรงในการตัดสินใจ

กรมสามัญศึกษา (2536, หน้า 17 – 19) ได้สรุปหลักการขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 5 หลัก ดังนี้คือ

1. หลักเสรีภาพ หมายถึง สิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมาพร้อมกับการเป็นมนุษย์ ทั้งในความคิดการพูด การทำโดยอยู่ในขอบเขตแห่งระเบียบและความเรียบร้อยของสังคม แต่การใช้เสรีภาพนั้นทุกคนต้องตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น

2. หลักความเสมอภาค ถือว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย แม้จะต่างกันในเรื่องเพศ ศิพพรรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่ ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่อาจถูกจำกัดสิทธิด้วยเหตุผลเงื่อนไขบางประการ

3. หลักการยึดถือเสียงข้างมากเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การปกครองโดยเสียงข้างมาก ทั้งนี้ต้องไม่ใช่เสียงข้างมากไปในทางเอารัดเอาเปรียบกดขี่หรือละเมิดสิทธิของคนส่วนน้อย

4. หลักเหตุผล หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในเหตุผล ให้ความสำคัญแก่กระบวนการหรือวิธีการค้นหาคำตอบที่ถูกต้องหรือเหมาะสมซึ่งเป็นหลักเชิงวิทยาศาสตร์

5. หลักภราดรภาพ หมายถึง การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอารัดเอาเปรียบและมีความรู้สึกต่อกันฉันพี่น้องโดยไม่แบ่งเชื้อชาติ เพศ ศิพพรรณหรือลัทธิความเชื่อ

นอกจากนี้ อเนก สิทธิประศาสตร์ (อ้างใน กรมการปกครอง, 2532, หน้า 122 – 123) ได้กล่าวเกี่ยวกับพื้นฐานสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การมีความศรัทธา ในความสามารถของมนุษย์ ในสติปัญญา การรู้จักใช้เหตุผล การยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีการทดสอบอันหาความจริงเป็นข้อยุติที่มีหลักเกณฑ์และนำไปปฏิบัติ

2. ความเชื่อ ในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ จากความคิดที่ว่ามนุษย์รู้จักใช้เหตุผล ทำให้เกิดความเชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ ความเป็นอิสระ หมายถึง ความสามารถที่จะเลือกใช้ชีวิตได้ด้วยตัวเอง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของการของผู้อื่น

3. การยอมรับในความเท่าเทียมของคนหรือความเสมอภาคทั้งทางด้านการเมือง และตามกฎหมาย โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ กำหนด เพศ หรือฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม

4. อำนาจอสูที่สุดในการปกครองในการตัดสินใจปัญหาสำคัญอยู่ที่ปวงชน มาจากปวงชน (Popular Sovereignty)

5. อำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลเกิดขึ้นจากการให้ความยินยอมของประชาชน ผู้ถูกปกครอง การให้ความยินยอมเท่ากับเป็นการให้อำนาจอันชอบธรรม (Authority) แก่ผู้ปกครอง

6. สิทธิในการตัดสินใจ ประชาชนมีสิทธิเต็มที่ในการคัดค้านตามวิถีทางของหลักการประชาธิปไตยที่กำหนดไว้ในกติกการปกครองของประเทศ

กรมวิชาการ (2541, หน้า 4 – 6) ได้สรุปหลักการสำคัญของประชาธิปไตยดังนี้

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนหมายถึงประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอสูที่สุดในการปกครองประเทศ

2. หลักความเสมอภาค หมายถึง ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเท่าเทียมกันทางการเมืองและมีโอกาสที่รัฐกำหนดให้อย่างเท่าเทียมกัน

3. หลักสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ หมายถึง การที่ประชาชนมีอำนาจอันชอบธรรมในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีอิสระในการกระทำในขอบเขตของกฎหมายและมีแนวทางปฏิบัติตนอิสระในขอบเขตของกฎหมาย

4. หลักนิติธรรม หมายถึง การที่ประชาชนใช้กฎหมายเป็นหลักในการทำงานเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

5. หลักการยอมรับเสียงส่วนมาก หมายถึง การที่ประชาชนใช้มติของประชาชนในส่วนมากเป็นหลักในการทำงาน

6. หลักเหตุผล หมายถึง การที่ประชาชนใช้เหตุผลเป็นข้ออ้างอิงในการหาข้อสรุปเพื่อการอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน

7. หลักประนีประนอม หมายถึง การที่ประชาชนใช้การตกลงร่วมกันในการขจัดข้อขัดแย้งที่ไม่เห็นด้วยโดยไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

8. หลักความยินยอม หมายถึง ประชาชนใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเป็นของตัวเองโดยปราศจากการบังคับ เมื่อเห็นพ้องต้องกันจึงตัดสินใจผ่านตัวแทนของประชาชนในการดำเนินทางการเมืองและการปกครองประเทศ

สรุป แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครองมาจากความเชื่อที่ว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ การปกครองตนเองของประชาชนดำเนินการโดยผ่านผู้แทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตนตามระเบียบวิธีที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เราจึงอาจสรุปหลักการที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ดังต่อไปนี้

1. หลักอำนาจธิปไตยเป็นของปวงชน หมายความว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของรัฐ ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาและกำหนดความเป็นไปของพวกเขาเองแต่มิได้หมายความว่าประชาชนทั้งประเทศจะต้องมานั่งถกเสียดงทางแก้ปัญหา

2. หลักอำนาจธิปไตยโดยปวงชน หมายถึง การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง รูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่หลายทางด้วยกันที่สำคัญคือ การเลือกตั้งตัวแทนของตนขึ้นไปทำหน้าที่ในรัฐสภา นอกจากนี้ประชาชนอาจทำได้โดยการช่วยรณรงค์หาเสียงให้ผู้สมัครที่ตนนิยมอยู่หรือเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อหาทางผลักดันให้นโยบายของพรรคนำมาใช้ปฏิบัติ เป็นต้น

3. หลักอำนาจธิปไตยเพื่อประชาชน สังคมประชาธิปไตยนั้น ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศและรัฐบาลจะต้องไม่กระทำไปเพียงผลประโยชน์ของคนในกลุ่มคนเท่านั้น ผู้ปกครองที่มาจากประชาชนในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะต้องเป็นผู้ที่กระทำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่ด้วยให้สมกับความไว้วางใจของประชาชนที่เลือกตนเข้ามารับหน้าที่ ไม่เช่นนั้นเมื่อครบวาระอาจจะไม่ได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนในสมัยต่อไปก็ได้

4. หลักเหตุผล ประชาธิปไตยประกอบด้วยหลักเหตุผล ทั้งนี้เนื่องจากคนแต่ละคนต่างก็มีแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันไป ถ้าคนปราศจากเหตุผลแล้ว สังคมก็อาจยุ่งเหยิงไม่ได้ข้อยุติที่ดีและถูกต้อง ดังนั้นในระบอบประชาธิปไตยนั้น ทุกคนจะต้องร่วมกันคิด โดยต่างก็เสนอความคิดเห็นแล้วอาจมีการเปิดอภิปราย มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง

ต่างคนต่างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจเป็นธรรม ข้อเสนอหรือความคิดเห็นของใครที่มีเหตุผลดีกว่าก็จะได้รับเลือกให้เป็นวิธีการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ต่อไป

5. หลักเสียงข้างมาก วิธีการหนึ่งที่จะรู้ได้ว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักการเพื่อปวงชนคือหลักเสียงข้างมาก นั่นคือหลังจากที่ผู้แทนราษฎรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์โดยการอภิปรายกันพอแล้ว ก็พิจารณาออกเสียงลงคะแนนกัน ข้อเสนอที่ได้รับเสียงข้างมากจากที่ประชุมก็จะได้รับเลือกให้นำไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะถือได้ว่าเป็นข้อเสนอที่มีเหตุผลของคนส่วนใหญ่

6. หลักความยินยอม ประชาธิปไตยจะต้องมีพื้นฐานมาจากความยินยอมอีกด้วย เมื่ออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และปวงชนได้เลือกตั้งตัวแทนของตนเพื่อใช้อำนาจ ดังกล่าว จึงถือได้ว่าผู้ที่ได้รับเลือกให้เข้ามาใช้อำนาจเหล่านี้ได้รับความยินยอมจากปวงชน แต่จะมีอำนาจจำกัดตามรัฐธรรมนูญ และยังถูกจำกัดช่วงเวลาที่ได้รับคามยินยอม คืออาจอยู่ในวาระช่วงระยะเวลาหนึ่ง (วาระครบ 4 ปี เป็นต้น) เมื่อครบวาระหรือมีการยุบสภาจะมีการเลือกตั้งใหม่ หากผู้แทนราษฎรผู้ใดได้รับความไว้วางใจจากประชาชนจะได้รับเลือกเข้ามาทำหน้าที่ต่อไป

7. หลักประนีประนอม ในหลายกรณีหลังจากที่ผู้แทนราษฎรได้อภิปรายกันแล้ว และเล็งเห็นว่าข้อเสนอต่าง ๆ ที่ผู้แทนแต่ละคนเสนอไปนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก หรือมีข้อขัดแย้งกันไม่มากนักที่ประชุมก็อาจใช้การประนีประนอมกันโดยยึดหลักผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นเกณฑ์ ไม่จำเป็นต้องมีการลงคะแนนเสียงข้างมากก็ได้

8. หลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์ต่างก็มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน แม้แต่รัฐธรรมนูญไทยก็ยอมรับในหลักการนี้โดยเขียนไว้ว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย ฉะนั้นนครศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นก็ดีไม่กระทำให้เกิดอภิสิทธิ์แต่อย่างใดเลย ฉะนั้นกฎหมายในสังคมประชาธิปไตย จึงบังคับใช้กับบุคคลทุกคนโดยเสมอหน้ากันหมด

9. หลักเสรีภาพ สังคมประชาธิปไตย นอกจากจะให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาคแล้ว ยังให้ความสำคัญกับหลักเสรีภาพด้วย กล่าวคือ รัฐในระบอบประชาธิปไตยจะต้องส่งเสริมเสรีภาพต่าง ๆ ของปวงชน เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การอบรมศึกษา การรวมตัวกันเป็นสมาคม เป็นต้น แต่ทั้งนี้เสรีภาพเหล่านี้จะถูกจำกัดโดยกฎหมายนั้น คือ ประชาชนต้องไม่ใช่เสรีภาพนี้เพื่อทำลายหรือรบกวนเสรีภาพของผู้อื่น

10. หลักนิติธรรม หมายถึง การยึดถือกฎหมายเป็นเกณฑ์กวดึก และหลักประกันความเสมอภาคให้ประชาชนได้รับการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพและการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเพื่อความถูกต้อง สงบเรียบร้อยและชอบธรรมโดยรัฐบาลจะต้องบังคับใช้กฎหมาย

แก่คนทุกคนโดยเท่าเทียมกันไม่ให้มีการละเมิดสิทธิเพราะเหตุแห่งความเป็นผู้มีอิทธิพล
ยศถาบรรดาศักดิ์ เงินทอง หรืออภิสิทธิ์อื่น ๆ

11. หลักการปกครองตนเอง เมื่อสังคมประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับหลัก
ความเสมอภาคและหลักเหตุผลเชื่อว่ามนุษย์สามารถปรับปรุงตัวเองให้ก้าวหน้า รวมทั้งแก้ไข
ปัญหาของตนเองได้โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ปกครองตนเอง ทั้งนี้เพราะพวกเขาเห็นว่า
คนอื่น ๆ ว่าตนเองต้องการอะไรหรือสิ่งใดที่เป็นผลประโยชน์ของพวกเขาซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้
อาจจะอยู่ในแง่รูปธรรม เช่น สวัสดิภาพการทางสังคมต่าง ๆ หรืออาจจะอยู่ในแง่ของนามธรรม
เช่น เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคมก็ได้

ผู้มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย

การพัฒนาสังคมไทยให้ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จำเป็นต้องพัฒนา
บุคลิกภาพของคนไทยให้มีความพร้อมที่จะรับผิดชอบสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง
ทำตัวเองให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีและให้มีข้อบกพร่องน้อย
ที่สุด เพื่อก้าวหน้าประเทศไทยเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ นักวิชาการ นัก
การศึกษาและนักรัฐศาสตร์ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของผู้มีบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยดังนี้

ทินพันธุ์ นาคะตะ (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ศึกษานุคลิกภาพและ
น้ำใจที่เป็นประชาธิปไตยว่าต้องประกอบด้วย

1. มีจิตใจต้องการการปกครองแบบประชาธิปไตย คือมีความต้องการให้มีการ
ปกครองในระบอบนี้มากกว่าการปกครองระบอบอื่น ๆ รวมทั้งจะต้องเห็นด้วยกับ
การปกครองแบบนี้ที่ว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
2. มีการเชื่อและยึดมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีความเชื่อมั่น
ในความสามารถของผู้อื่นและในความเสมอภาคของมนุษย์รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพ
ของบุคคลอื่นในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกอื่น ๆ แม้ว่าสิ่งนั้น
จะขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนก็ตาม คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีความอดทน
ต่อความหลากหลายในพฤติกรรมของผู้อื่นตราบใดที่บุคคลนั้นยังไม่ละเมิดศีลธรรมและเสรีภาพ
ของผู้ใด

3. เคารพในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ ใช้วิธีตัดสินปัญหาด้วย
เสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครอง
สิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย เพื่อประกันว่าการแก้ปัญหาอันนั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของ
คนส่วนใหญ่ และเป็นไปตามหลักที่ว่าแต่ละคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วย

กับเสียงข้างมากจะถือว่าเป็นฝ่ายตรงกันข้าม แล้วจะขจัดออกจากสังคมไม่ได้ นอกจากนั้น
ยังรวมถึงการปฏิบัติกันอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย

4. สนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยติดตามข่าวสาร
ของบ้านเมือง สนทนาถึงปัญหาบ้านเมืองกับผู้อื่น และพยายามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือ
ในการกำหนดนโยบายของทางราชการ

5. มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความรับผิดชอบในตนเองเป็นต้นว่า
ปฏิบัติตามกฎหมาย บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ยิ่งกว่านั้นยังจะต้องมีความเชื่อว่าการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของตนจะได้ผล

6. มองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในผู้อื่นและมีความเชื่อมั่นในตัวของตัวเองหรือ
หรือสถาบันของทางราชการ สิ่งนี้บ่งชี้ว่ามีความจำเป็นต่อความสำเร็จในการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยไม่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกัน แม้จะมีความขัดแย้ง
กันอยู่ก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ส่วนหนึ่งต้องอาศัย
การมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

7. รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ เพราะถ้าปล่อยให้ข้าราชการทำอะไร
ก็ได้โดยไม่มีการคัดค้าน ควบคุม และตรวจสอบแล้ว อาจทำให้ใช้อำนาจไปในทางมิชอบ
ได้ง่าย

8. ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการ เช่น มองความรับผิดชอบทุกอย่างให้ผู้นำ การใช้อำนาจ
เด็ดขาด การอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ

สถิติ นิยมญาติ (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก่อน, 2539) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีบุคลิกภาพ
แบบประชาธิปไตย ดังนี้

1. เป็นผู้ที่ยอมรับคนอื่น คือ ยอมรับในความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์
ของผู้อื่น

2. เป็นผู้มีใจเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

3. เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในอำนาจอันชอบธรรมที่ตนมีอยู่โดยใช้อำนาจในลักษณะ
ที่สุจริต รอบคอบและคำนึงถึงหลักความถูกต้องชอบธรรมเสมอ

4. เป็นผู้ที่มีความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน สามารถฟังความคิดเห็น
ของผู้อื่นที่แตกต่างจากตน

5. เป็นผู้ที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี โดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

6. เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในสภาพแวดล้อมรอบข้าง มีความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาและเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดี

7. เป็นผู้ที่มีลักษณะไม่วิตกกังวลแบบเรื้อรัง เพราะจะทำให้เป็นผลเสียหายนต่อการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน

8. เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น มองผู้อื่นในแง่ดีและเชื่อในความดีของมนุษย์

9. เป็นผู้ที่มีค่านิยมร่วมกับผู้อื่น โดยมีค่านิยมส่วนตัวหลากหลายจนมากพอที่บางส่วนจากแนวคิดและความคิดเห็นของนักวิชาการ นักรัฐศาสตร์และนักการศึกษาที่แสดงออกมาเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่มีบุคลิกภาพทางประชาธิปไตย สรุปได้ดังต่อไปนี้คือผู้ที่มีบุคลิกภาพทางประชาธิปไตยจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้การสนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เข้าใจในความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคล ยึดถือกฎ กติกาของสังคมในการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง สำนึกและปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมือง รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการเมืองในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่มีจิตใจลำเอียง ทำให้เกิดอคติซึ่งจะนำไปสู่ความคิดที่เป็นเผด็จการ ให้ความสำคัญและติดตามข่าวสารทางการเมือง สามารถให้แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยกับผู้อื่น ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามแนวทางประชาธิปไตย

พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ขยายพื้นที่ของการเมืองภาคพลเมืองผ่านช่องทางและกระบวนการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 โดยเฉพาะในมาตรา 87 (4) “ส่งเสริมให้ประชาชนเข้มแข็งทางโนและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง” เพื่อคุณภาพและประสิทธิภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้การเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองชัดเจนขึ้นทั้งตามประเด็นปัญหาและตามพื้นที่ที่มีประเด็นร่วม ซึ่งนัยของการเมืองภาคพลเมืองที่ต้องการตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญย่อมไม่ได้หมายความว่าเพียงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการกดดันรัฐเพื่อแก้ไขปัญหา และการรวมตัวเพื่อต่อต้านรัฐ แต่หมายความว่ารวมถึงภาคพลเมืองที่ใส่ใจในประเด็นสาธารณะทั้งป้องกันแก้ไข หรือคาดการณ์ ตรวจสอบ ด้วยความตระหนักในความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหน้าที่และหน้าที่แห่งความเป็นพลเมืองของตน

การเรียนรู้ความเป็นพลเมืองของไทยก็เฉกเช่นเดียวกับประชาชนในหลายประเทศทั่วโลกที่เรียนรู้การเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการศึกษาในระบบ และกระบวนการทางการเมืองและสังคม และเช่นเดียวกันในหลายประเทศที่พัฒนาการทางการเมืองกลับมีทิศทางไปสู่การสร้างอำนาจสมบูรณ์ (Absolute power) ของผู้ปกครอง นักการเมือง มีพฤติกรรมการซื้อเสียงเพื่อในการได้มาซึ่งเสียงข้างมากในสภาและเกาะกุมผลประโยชน์ของรัฐ มีการใช้อิทธิพลและเครือข่ายเชื่อมต่อบริบทอุปถัมภ์ในพื้นที่เลือกตั้งมีการใช้อำนาจเหนือข้าราชการประจำ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ชักนำและเบี่ยงเบนความเข้าใจที่ถูกต้องและทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านลบต่อการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการสร้างพลเมือง และหากยิ่งประชาชนไม่ได้รับการปรับความคิดแก้ทัศนคติให้มีความรู้ความเข้าใจต่อระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องยิ่งจะทำให้ความเป็นพลเมืองของประชาชนในประเทศหดหายไป การเมืองจะคงอยู่แต่ในรัฐสภาและเป็นรัฐสภาที่ไร้ประสิทธิภาพเพราะพลเมืองไม่มีทักษะพอในการเลือกตั้งผู้แทนที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสม พลเมืองขาดทักษะการมีส่วนร่วมทางการเมือง เห็นว่าการเมืองห่างไกลจากชีวิตตนเอง รู้สึกแปลกแยกเฉยชาและไม่สนใจการเมืองในที่สุด

ในประเทศไทย ความเข้าใจต่อประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนตามรายงานการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้า พบว่าเยาวชนมีความสับสนต่อ “ประชาธิปไตย” ขาดการวิเคราะห์เหตุผลและมองไม่เห็นภาพของการมีประชาธิปไตย ไม่ทราบหากขาดการเคารพสิทธิผู้อื่นแล้วจะเกิดอะไรขึ้น บิดความเห็นของตนเองโดยไม่สนใจความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน และเห็นว่าการเอาเปรียบบุคคลอื่นเป็นเรื่องธรรมดา ด้านจิตสำนึกรับผิดชอบของนิสิตนักศึกษาไทยตามรายงานการสำรวจของกรุงเทพโพล พบว่าร้อยละ 49.2 ของนิสิตนักศึกษาไม่สนใจติดตามข่าวสารความเป็นไปของสังคมและประเทศชาติ ร้อยละ 44.8 ไม่สนใจความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และร้อยละ 2.2 พุดคุยกันเรื่องการเมืองการปกครอง นอกจากนี้ภาพความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดจากความคิดเห็นที่แตกต่างที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับในความเห็นอย่างนั้น หรือการชุมนุมทางการเมืองที่ขั้วกันหาเรื่องการรุกรานสิทธิหรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนที่โน้มนำไปสู่ความรุนแรง

ข้อมูลข้อเท็จจริงเหล่านี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาฐานรากของการเมืองภาคพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งด้วยการสร้างพลเมืองที่พร้อมด้วยหลักแนวคิดประชาธิปไตย และเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) ให้มากขึ้น

แรงบันดาลใจของพลเมืองกับการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะพลเมืองจะเกิดจากความต้องการ 3 ประการ คือ (1) ความต้องการควบคุมความไม่แน่นอนในอนาคต

(2) ความต้องการแก้ปัญหาหรือทำให้ดีขึ้นของชีวิตสาธารณะของคนซึ่งรัฐหรือการเมือง
ในแบบที่คุ้นเคยแก้ไขไม่ได้หรือไม่เคยแก้ไข และ (3) ความต้องการเชี่ยวชาญความสัมพันธ์
ที่อ่อนแอของชุมชนและความเสื่อมถอยทางการเมือง ด้วยการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

พลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองจะครอบคลุมทั้ง 2 ระดับของการเป็นพลเมือง
ด้วยสำนึกพื้นฐานของการเป็นพลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองเป็นดังนี้

1. การมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง ตระหนักในอำนาจอธิปไตยของตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ตระหนักได้ว่าหน้าที่ของตนอย่างตื่นตัว

รู้เท่าทันและใช้ปัญญาและมีส่วนร่วมคือการกำหนดชีวิตสาธารณะของตนเอง

(Self-determination)

3. พลเมืองต้องทำงานร่วมกับรัฐและการเมืองระบบตัวแทน เป็นหุ้นส่วนที่สนับสนุน
และเกื้อกูลกัน ไม่ล้มล้างหรืออยู่คนละฝ่าย เพราะพลเมืองต้องอาศัยการทำงานเชิงโครงสร้าง
โดยภาครัฐ เพื่อประโยชน์ต่อบ้านเมืองและสังคม ดังนั้นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและ
ภาคประชาสังคมจึงเป็นของคู่กัน

4. การเป็นพลเมืองมีความหมายเพียงพลเมืองแห่งประเทศใดแต่ระบอบประชาธิปไตย
เสรี (Liberal democracy) ที่เปิดกว้างในความเท่าเทียมและสิทธิ เสรีภาพระดับโลกพลเมือง
จึงต้องตระหนักรู้ในระดับสากลร่วมด้วย

การเมืองภาคพลเมืองในที่นี้จึงเป็นการรวมตัวของพลเมืองที่เป็นเจ้าของอำนาจ
การปกครองตนเอง (Self government) มีความเชื่อมั่นในการกำหนดอนาคตประเทศชาติ
(Self determination) มีอำนาจในการถ่วงดุลการใช้อำนาจของตัวแทนที่ได้รับการเลือกเข้าไป
โดยชอบธรรม

พลังทางการเมืองภาคพลเมืองจึงต้องประกอบด้วยพลเมืองที่มีอำนาจ 3 ประการ ดังนี้

1. อำนาจโดยความรู้ หมายถึง ความรู้และเข้าใจเรื่องการเมืองการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ โครงสร้างรัฐ อำนาจของรัฐ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง
สิทธิเสรีภาพ ช่องทางการใช้อำนาจของตน หน้าที่ของตน ท้องถิ่น ชุมชนและสังคมโลก เป็นต้น

2. อำนาจในการปฏิบัติ หมายถึง การมีทักษะทางการเมืองที่มีใช้เพียงการเลือกตั้ง
แต่รวมถึงทักษะการรวมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็นและการอภิปรายอย่างมีเหตุผล
การมีส่วนร่วม การคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองและไคร่รวญ (Deliberative) และการค้นหาและ
การใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงและการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น

3. อำนาจของความคิดและทัศนคติของพลเมือง หมายถึง การมีทัศนคติและแนวโน้ม
ของความคิดตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย

เช่น การยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ การแสดงความคิดเห็น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การเคารพความแตกต่างและความเห็นต่างของบุคคล มีความรับผิดชอบในการหน้าที่พลเมืองของตน เป็นต้น

วิถีชีวิตประชาธิปไตย

วิถีชีวิตตามแบบประชาธิปไตยนั้นคือการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน มีความเคารพสิทธิ ความเสมอภาคของมนุษย์ เคารพในความคิดของส่วนรวม ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ วางแผน ร่วมกันในทุกๆ ประเด็น ซึ่งนักวิชาการ นักรัฐศาสตร์และนักการศึกษาได้ให้ความหมายที่ต่างกันดังนี้

ชไนด์แมน (Schneideman) (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะนิสัยต่าง ๆ ของบุคคลที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตยควรมี คือมีความซื่อสัตย์ มีความอดกลั้น มีความเป็นพลเมืองดี มีความรู้สิทธิรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง มีความกรุณาปรานี มีความเคารพนับถือ ปรับตัวได้ดีต่อผู้มีอำนาจ และมีความยุติธรรมต่อผู้อื่น

ชัทซ์ (Schutz) (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ให้ความหมายวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่าหมายถึง การที่บุคคลสามารถจะควบคุมผู้อื่นและรับการควบคุมจากผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้นำก็ได้เป็นผู้ตามก็ได้ และมีมโนภาพ (Concept) เกี่ยวกับตนเอง มีความสามารถและมีความรับผิดชอบ

ไบลซ์และบายการ์ทเนอร์ (Blair and Baumgartner) (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก่อน) ให้ความหมายว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะนิสัยของบุคคลที่เหมาะสมจะอยู่ในสังคมประชาธิปไตย ดังนี้ คือ มีจิตใจกว้างขวาง มีจิตใจยุติธรรมปราศจากความลำเอียง ปราศจากลักษณะอนุรักษนิยม มีความร่วมมือพิจารณาคนอื่น รู้จักกาลเทศะและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

อีเบนสไตน์ (Ebenstien, 1962, หน้า 141 – 149 (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2539) กล่าวว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะที่บุคคลสามารถกำหนดชีวิตของตนเอง มีความมั่นคงภายในตัวเอง ไม่ตำหนิคนอื่นเมื่อเขาตัดสินใจผิดพลาด เน้นการทำงานเป็นกลุ่มมากกว่าทำงานตามผู้นำคนเดียว มีทัศนคติว่าสตรีมีสถานภาพเท่าเทียมกับบุรุษ รักเพื่อนมนุษย์ ทรนรับสิ่งที่แตกต่างจากตนเอง เช่น ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ฐานะทางสังคม หรือความคิดเห็นต่าง ๆ แสดงความสามารถที่จะร่วมมือหรือแบ่งปันสิ่งต่างๆ กับผู้อื่น สามารถระบายความก้าวร้าวอันเป็นผลจากความคับข้องใจไปในทางวิจารณ์เพื่อการสร้างสรรค์

พจน์ สะเพียรชัย (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ให้ความหมายวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่า หมายถึง ลักษณะนิสัยของคนที่ยึดมั่นในคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย อันได้แก่ การมีความรับผิดชอบในตนเอง การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความอดทนต่อการขัดแย้ง รู้จักประมาณตน มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีความสุขุมรอบรู้ ในการแก้ปัญหา ยึดมั่นในหลักวิชาการที่เที่ยงและยุติธรรม มีความศรัทธาในการใช้ปัญญา ความคิดที่มีเหตุผล ตลอดจนยอมรับนับถือในความเป็นมนุษย์ของทุก ๆ คน

วีรยุทธ วิเชียรโชติ (อ้างใน พิมพ์ใจ คำก้อน, 2539) กล่าวว่า วิถีชีวิตประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะนิสัยต่าง ๆ ของบุคคล ดังต่อไปนี้ คือ การมีวินัยในตนเอง การมีความยุติธรรม การมีความรับผิดชอบและมีความมั่นใจในตนเองสูง เน้นประสิทธิภาพในการทำงาน การมีจิตใจกว้างขวางยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตนเองได้ เป็นผู้มีความคิดอิสระและมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถวางแผนสำหรับอนาคต เชื่อในหลักของเหตุผลและแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

สาโรช บัวศรี (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ให้ความหมายวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่าหมายถึงการอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งทางกาย และวาจา ไม่ก้าวร้าวในสิทธิของผู้อื่นเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์ เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหา ทั้งหมด

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) ได้ให้ความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่า หมายถึง การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจารณ์ญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักการประนีประนอม ไม่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลัง มีขันติธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ที่แตกต่างไปจากตน เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล

กรมวิชาการ (2541, หน้า 59) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตประชาธิปไตยว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมประชาธิปไตยที่จะต้องยึดหลักเหตุผล มีความเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ เคารพในสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน เคารพในความคิดและการกระทำของตนเองของผู้อื่น รู้จักให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ วางแผน ตลอดจนประสานงานซึ่งกันและกัน อาสารับทำงานตามความสามารถของตนตามมติของส่วนรวม มีเหตุผลในการตัดสินปัญหา การพัฒนาปัญหาเพื่อใช้ในการร่วมมือ

วิโรจน์ ศรีโสภา (อ้างใน สุกัญญา เวียงคำ, 2543) ได้หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 25 – 27) ว่าควรประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้คือ

การวบรวม มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

1. เคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้แก่ การแสดงความเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส การร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่จัดเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในโอกาสวันสำคัญต่างๆ การปฏิบัติต่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ เพลงสรรเสริญพระบารมี ฯลฯ ด้วยความเคารพ เมื่อได้ยินหรือเห็นบุคคลใดแสดงกิริยาวาจาหรือมีการกระทำอันไม่สมควรต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องกล่าวตักเตือนและห้ามไม่ให้ปฏิบัติเช่นนั้น เคารพในหลักปฏิบัติของศาสนา ที่ตนนับถือและไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น

2. เคารพซึ่งกันและกันทางกาย ได้แก่ การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน เช่น การทักทาย การให้เกียรติแก่ผู้อื่น การแสดงความเคารพแก่บุคคลซึ่งอาวุโสกว่า การให้การต้อนรับแก่บุคคลและการแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เป็นต้น

3. เคารพกันทางวาจา ได้แก่ การรู้จักพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพ ไม่ก้าวร้าวต่อเสียด ไม่พูดในสิ่งที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน ไม่นำความลับของผู้อื่นไปเปิดเผย และไม่พูดนินทาหรือโกหกหลอกลวง

4. เคารพในสิทธิของผู้อื่น ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายหรือวาจา รู้จักเคารพในสิทธิของคนที่มาก่อนหลัง เคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้และต้องรู้จักขออนุญาตเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่น

5. เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ได้แก่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เมื่อมีผู้พูดเสนอความคิดเห็นควรฟังด้วยความตั้งใจและใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ หากเห็นว่าเป็นการเสนอแนวความคิดที่ดีมีประโยชน์มากกว่าความคิดเห็นของตนก็ควรยอมรับและปฏิบัติตาม

6. เคารพในกฎระเบียบของสังคม ได้แก่ การยึดมั่นในกรอบระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรมประเพณี กฎเกณฑ์ทางสังคมและกฎหมายของประเทศ

7. มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณี
สามัคคีธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

1. การรู้จักประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติ รู้จักการประนีประนอม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น

แก่ส่วนรวมเป็นใหญ่ มีการเสียสละความสุขส่วนตนหรือหมู่คณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

2. ร่วมมือกันในการทำงานหรือทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน โดยมีเหตุผลในการร่วมกันทำงานนี้จะต้องมีการวางแผนในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกันและทำร่วมกัน เมื่อถึงขั้นตอนการทำงานก็ช่วยเหลือกันอย่างตั้งใจจริงจัง ไม่หลีกเลี่ยงหรือทำแบบเอาเปรียบผู้อื่น

ปัญญาธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

1. การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุมหรือในการทำงานต่าง ๆ และการรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

2. เน้นการใช้ปัญญาใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ ปัญหาทั้งปวงไม่ใช่เสียงข้างมากในการตัดสินใจเสมอไป

3. เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจ ทุกคนต้องร่วมกันคิดและช่วยกันตัดสินใจ โดยใช้เหตุผล

4. ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะจะต้องพยายามอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม เมื่อเกิดกรณีต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกันและไม่อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งเท่านั้นจึงจะใช้วิธีการออกเสียง

5. เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลแล้วสามารถวิเคราะห์และประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยสติปัญญา

ชยอนันต์ สมุทรวณิช (อ้างใน ศิริลักษณ์ ศรีไกรภักดิ์, 2547) กล่าวว่า ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตนั้น ได้แก่ การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจาร์ณญาณอาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักการประนีประนอมไม่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลัง มีขันติธรรม อดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากคน เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคระหว่างบุคคล เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตยเป็นการนำเอาหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัยหรือวิถีทางแห่งชีวิต (A way of Life) (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 21) และยึดถือเอาประชาธิปไตยไว้ในฐานะที่เป็นวิถีทางแห่งชีวิตประจำวัน (Democracy as a Way of Life)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตย คือการใช้ชีวิตอย่างสงบสุข เคารพกฎหมายและข้อกำหนดของสังคม มีเหตุผลปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนโดยยึดหลักการวาระธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม

พื้นที่ทำการศึกษา

การศึกษานี้ใช้พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ โรงเรียนบ้านขอบด้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50110 เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเปิดสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2553 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 292 คน แยกเป็นนักเรียนชาย 159 คน นักเรียนหญิง 133 คน (ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษาประจำปีการศึกษา 2553 , หน้า 2 สมุดหมายเหตุรายวัน โรงเรียนบ้านขอบด้ง) ใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สาระการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตรฐาน ส.2.2 เข้าใจระบบการเมือง การปกครองในสังคมปัจจุบัน ชีวมัน ศรัทธา และธำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กำหนดคุณภาพของผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่อยู่ในส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้ยึดมั่นศรัทธาและธำรงรักษาไว้ ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมไทย ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการถ่ายทอดความดีงามให้เป็นมรดกทางสังคมไทย เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณลักษณะตามวิถีประชาธิปไตยที่ถูกต้อง กล่าวคือ สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข เคารพกฎ กติกาของสังคมและกฎหมายไทยภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศไทย ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้ได้ทราบถึงแนวการปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านขอบด้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความเข้าใจด้านการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยโดยใช้กระบวนการแบบร่วมมือสำหรับนักเรียนชาติพันธุ์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านขอบด้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาและรวบรวมเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและถึงแม้ไม่เกี่ยวข้อง

โดยตรง แต่ก็มีบางส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

วิภาดา วีระกุล (2537) ได้ศึกษาการสร้างแบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิต แบบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2537 ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน รวมทั้งสิ้น 150 คน แล้วแบ่งกลุ่ม ตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 50 คน โดยวิธีสุ่มเพื่อใช้เป็นกลุ่มพัฒนาคุณภาพของแบบสังเกต คุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย 3 ด้าน ด้านละ 1 กลุ่ม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย ที่สร้างขึ้นเป็นแบบสังเกตพฤติกรรม บ่งชี้คุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน ในรูปสถานการณ์ 3 ด้าน คือ ด้านการระชมรม ด้านสามัคคีธรรมและด้านปัญญาธรรม โดยมีพฤติกรรมที่สังเกตด้านละ 5, 10 และ 7 พฤติกรรมและมีสถานการณ์ที่จะใช้สังเกต 31 – 40 และ 28 สถานการณ์ตามลำดับ

2. คุณภาพของแบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย

แบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย ทั้ง 3 ด้าน มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างซึ่งหาโดยการพิจารณาตัดสินของผู้เชี่ยวชาญ

แบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน มีความเที่ยงตรงเชิงสภาพ ซึ่งหาโดยวิธีเทคนิคกลุ่มผู้รู้ซัดอยู่แล้วและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย ทั้ง 3 ด้าน หาโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสังเกตคุณลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย ด้านการระชมรม ด้านสามัคคีธรรมและด้านปัญญาธรรม มีค่าอยู่ระหว่าง 0.8628 - 0.9356 , 0.7560 – 0.9375 และ 0.8217 – 0.9591 ตามลำดับ

ไพฑูรย์ การเพียร (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมความมีวินัย ในตนเองของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบทบาท ในการวางแผนนั้นครูได้วางแผนโดยศึกษาปัญหาแล้วจัดทำแผนงาน โครงการที่สามารถนำไป ปฏิบัติได้ ตลอดจนมีการชี้แจงให้นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องทราบ ส่วนด้านการกระตุ้นและจูงใจ นั้นครูมีการส่งเสริมความมีวินัยโดยให้ความสำคัญในการรักษาความสะอาดของโรงเรียน และการทำความเคารพครูอาจารย์ ตลอดจนความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย สำหรับการลงโทษนักเรียนที่ทำผิดระเบียบนั้นครูใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือนจะทำการเขียนติ เป็นส่วนน้อย ส่วนการขก้องชมเชยและให้กำลังใจแก่นักเรียนที่ประพฤติดีตามระเบียบที่กำหนด

นั้นจะมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลการณรงค์ส่งเสริมในกิจกรรม เสริมสร้างวินัยนักเรียนนั้น ครูจะทำการคัดเลือกนักเรียนที่มีมารยาทดีงาม ส่วนด้านการประสานงานนั้นมีการประสานงานกับผู้ร่วมงานในโรงเรียน เพื่อร่วมมือกันเสริมสร้างวินัยให้กับนักเรียนที่ส่อไปในทางชื้อขายหรือเสพยาเสพติด ในด้านการประเมินผลนั้นครูได้กำกับติดตามการปฏิบัติงาน โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียน โดยมีการติดตามประเมินผลระหว่างปฏิบัติงาน โครงการเป็นระยะด้วยการสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกและใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง

สุภาพ กุมาพันธ์ (2544) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของเด็กในวัยประถมศึกษาโดยเน้นศึกษาถึงปัจจัยด้านครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชน เปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของเด็กในเขตเมืองและเขตชนบท และเปรียบเทียบการเรียนรู้ทางการเมืองระหว่างเด็กในเขตเมืองและเขตชนบท โดยใช้การวิจัยปริมาณและสุ่มตัวอย่างจากนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูนทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบท จำนวนทั้งสิ้น 300 คน แล้วประมวลผลโดยใช้สถิติ T-test และ X^2 -test ผลการวิจัยพบว่านักเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทมีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยผ่านสื่อมวลชนมากที่สุด และโดยภาพรวมนักเรียนประถมศึกษามีความรู้ทางการเมืองอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของนักเรียนประถมศึกษาเมื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้ทางการเมืองระหว่างนักเรียนในเขตเมืองกับชนบท โดยการทดสอบค่าที่ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ความเชื่อมั่นระดับ 0.05 และเมื่อเปรียบเทียบแหล่งการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนในเขตเมืองกับชนบทพบว่านักเรียนในเขตเมืองมีแหล่งการเรียนรู้ทางการเมืองมากกว่านักเรียนในเขตชนบทและนักเรียนในเขตเมืองมีการเรียนรู้ทางการเมืองผ่านสื่อมวลชนมากกว่านักเรียนในเขตชนบท

สุกัญญา เวียงคำ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนบ้านม่วงสามปี สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แผนการสอนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ จำนวน 9 แผน เวลาสอน 27 คาบและแบบสังเกตพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่าแผนการสอนที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 9 แผน เวลาสอน 7 คาบเป็นแผนการสอนที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลายที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและเรียนรู้ด้วยตนเองมีการแบ่งกลุ่ม

ย่อย เพื่อให้ให้นักเรียนทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม ด้านคุณลักษณะพฤติกรรมด้านประชาธิปไตยซึ่งประกอบด้วย ด้านการวิเคราะห์ ด้านสามัคคีธรรมและด้านปัญญาธรรมของนักเรียนที่เรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมบัติ ปุตุตรี (2542) ได้ศึกษาโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนจากโรงเรียนสู่ชุมชนของนักเรียนประถมศึกษาที่จบจากโรงเรียนวัดร่องส้าว สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าโดยภาพรวมมีการนำวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่โรงเรียนปลูกฝังอบรมและฝึกปฏิบัติในรูปของคณะกรรมการนักเรียนไปใช้ในชีวิตจริงในชุมชนระดับหนึ่ง เพราะข้อมูลจากการสัมภาษณ์อดีตนักเรียนและคณะกรรมการนักเรียนส่วนใหญ่สามารถระบุปัญหาชุมชน ปัญหาเยาวชนในชุมชน วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เสนอแนวทางในการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วยกันทั้งสิ้น ส่วนที่อาจกล่าวได้ว่ายังไม่เป็นการนำเอาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตจริงเป็นส่วนที่ขาดด้วยเหตุเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนและเยาวชนเผชิญอยู่ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บ่งชี้ว่าผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอุปสรรคที่สกัดกั้นการแสดงออกและการมีส่วนร่วมของอดีตนักเรียน ข้อมูลจากฝ่ายผู้ใหญ่ในการศึกษาคั้งนี้ก็ยังยืนยันข้อสังเกตนี้ เพราะแม้โดยภาพรวมพวกเขาผู้ใหญ่จะมีความพึงพอใจในผลผลิตของโรงเรียน โดยพวกเขาเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าผู้ใหญ่ในชุมชนทั้งที่มีหน้าที่โดยตรงในการแก้ไขปัญหาชุมชน ปัญหาเยาวชนและการพัฒนาชุมชน โดยทั่วไปควรเปิดใจกว้าง เปิดโอกาสให้เยาวชนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้พวกเขาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนพวกเขามากขึ้น

พิมพ์ใจ คำก้อน (2539) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตประชาธิปไตยกับสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน โรงเรียนและสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2538 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 319 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบประเมินวิถีชีวิตประชาธิปไตยแบบสอบถามสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน แบบสอบถามสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน แบบสอบถามสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยสิ่งแวดล้อมภายในบ้านมี 5 ด้าน คือระดับการศึกษาของบิดามารดา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และพฤติกรรมประชาธิปไตยของผู้ปกครอง สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนมี 3 ด้าน คือการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน การัดกิจกรรมภายในชั้นเรียนและบทบาทของครูผู้สอน สิ่งแวดล้อมทางสังคมมี 2 ด้าน คือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนและการรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และวิถีชีวิต

ประชาธิปไตยมี 3 ด้าน คือ ด้านการระดม ด้านสามัคคีธรรมและด้านปัญญาธรรม ผลการวิจัยพบว่าแบบประเมินวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่สร้างเป็นแบบประเมินพฤติกรรมบ่งชี้วิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแบบประเมินตนเองชนิดการจัดอันดับคุณภาพ 3 ด้าน คือ ด้านการระดม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม โดยมีพฤติกรรมบ่งชี้แต่ละด้านจำนวน 24, 14 และ 10 พฤติกรรมตามลำดับ แบบประเมินนี้มีคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นในระดับสูง วิถีชีวิตประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้านมีความสัมพันธ์กันสูง สิ่งแวดล้อมภายในบ้าน โรงเรียน และสังคมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตประชาธิปไตยทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พฤติกรรมประชาธิปไตยของผู้ปกครองและความสัมพันธ์กับเพื่อน ในขณะที่การรับข่าวสารสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตประชาธิปไตย 2 ด้าน คือ ด้านสามัคคีธรรมและด้านปัญญาธรรม ตัวพยากรณ์ที่ดีในการพยากรณ์ วิถีชีวิตประชาธิปไตยแต่ละด้าน ได้แก่ พฤติกรรมประชาธิปไตยของผู้ปกครอง ความสัมพันธ์กับเพื่อนและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ผลจากการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนหรือเป็นผลจากการบริหารจัดการองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาคครูฝ่ายปกครอง ครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนว่าจะจัดการบริหารงานกำกับติดตามในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเข้าใจทางการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนหรือการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการออกแบบการเรียนรู้ อีกทั้งในรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียนหรือในรูปแบบร้านค้าสหกรณ์ การแบ่งกลุ่มสีเพื่อรับผิดชอบความสะอาดบริเวณโรงเรียน ตลอดจนเกิดการร่วมมือที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแนะนำ กำกับติดตามและส่งเสริมวิถีความเป็นประชาธิปไตยพฤติกรรมทางการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนจากผู้ปกครองและชุมชน